

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze diplomové práce

**Trh práce v členských zemích EU se zaměřením
na mladé lidi**

Jan Kratochvíl

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Předmětem diplomové práce je analýza trhu práce v Evropské unii se zaměřením na mladé lidi a následné vyhodnocení ovlivňujících faktorů a možností vylepšení situace mladých, zejména v ČR. Praktická část práce je založena především na analýzách ukazatelů reprezentujících trh práce a politiku zaměstnanosti, zaměřených zejména na nezaměstnanost mladých a opatření aktivní politiky zaměstnanosti na podporu mladých a jejich financování. Nejprve je přiblížena politika Evropské unie vzhledem k problematice nezaměstnanosti mladých, dále je věnována pozornost situaci na trhu práce, postavení mladých a aktivní politice zaměstnanosti ve všech členských státech. Předmětem podrobnějšího zkoumání je potom situace v Německu, Švédsku, na Slovensku a zvláště v České republice a zde v regionu NUTS 2 Jihozápad. Závěrem je provedeno porovnání výsledků analýz ve vybraných, podrobněji zkoumaných státech, vyhodnocení přístupů těchto států a jimi realizovaných opatření na podporu mladých a vyvození inspirace či doporučení pro řešení problematiky mladých lidí na trhu práce v České republice.

Klíčová slova

trh práce, nezaměstnanost, zaměstnanost, rizikové skupiny nezaměstnaných, mladí lidé, absolventi, politika zaměstnanosti, pracovní praxe, vzdělání, EU, NUTS 2 Jihozápad

Cíl práce a metodika

Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat problém nezaměstnanosti mladých lidí v Evropské unii, na základě výsledků analýzy provést identifikaci hlavních faktorů, které nezaměstnanost mladých ovlivňují, a vyhodnocení možností zlepšení této situace. Současně jsou sledovány cíle dílčí, jimž odpovídá i struktura práce. Postupně jsou nejprve vymezeny teoretické přístupy v souvislosti s trhem práce, v rámci části pojednávající o trhu práce v zemích EU se zaměřením na mladé lidi jsou provedeny analýzy nezaměstnanosti, politik zaměstnanosti členských zemí a politiky EU v souvislosti s touto sociální skupinou, podrobněji je pak přiblížena situace v Německu, Švédsku, na Slovensku. Výběr těchto zemí byl učiněn s ohledem na určitou specifickou vývoje sledovaných ukazatelů i na dostupnost dat. Dále se práce věnuje postavení mladých lidí na trhu práce v ČR, analyzuje zde nezaměstnanost i politiku zaměstnanosti a zaměřuje se přitom blíže na region NUTS 2 Jihozápad, zejména Plzeňský kraj. Následuje komparace výsledků analýz vybraných zemí a ČR, závěr s vyhodnocením a vyvozením doporučení pro ČR.

Zpracování teoretických přístupů ohledně trhu práce bylo provedeno především na základě studia odborné literatury s menším přispěním internetových zdrojů, především webových stránek institucí státních a EU. Praktická část práce je založena zejména na analýzách ukazatelů reprezentujících trh práce a politiku zaměstnanosti, jejichž zdrojem jsou statistiky Eurostatu, ESF – Evropské komise, Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Statistická data jsou zkoumána s využitím metod vertikální, horizontální a indexní analýzy. Následně jsou výsledky analýz komparovány a závěrem provedena syntéza poznatků s vyhodnocením možností řešení dané problematiky pro ČR.

Úvod

Nezaměstnanost, zvláště pokud je dlouhodobá, může přinášet psychické a jiné problémy pro jedince i celou společnost a představuje rovněž závažná ekonomická rizika. Z hlediska možných následků a jejich vlivu na budoucnost patří k nejrizikovějším nezaměstnanost, postihující sociální skupinu mladých lidí do 25 let. Vedle ztráty kvalifikace způsobuje déle trvající nezaměstnanost u mladých také ztrátu motivace pracovat i důvěry v pracovní trh a celý společenský systém, což vede často ke vzniku sociálně-patologického jednání. Státní rozpočet je ohrožen vícenásobným zatížením – kromě nevhodného nevyužití práce, jako výrobního faktoru, se zvyšují výdaje na státní politiku zaměstnanosti a další sociální výdaje, navíc vzhledem k nízkému věku těchto lidí v dlouhodobém časovém horizontu.

Míra nezaměstnanosti výrazně stoupla v důsledku celosvětové ekonomické krize, která započala v roce 2008 a měla mimořádně neblahý vliv na mladé lidi. Přes opětovné oživení ekonomik členských zemí EU je míra nezaměstnanosti mladých v těchto zemích většinou stále výrazně vyšší než před krizí a až několikanásobně vyšší než míra celková bez rozdílu věku. Na vině mohou být sami mladí, kteří nevěnují dostatek pozornosti výběru oboru, ani přípravě na vstup na trh práce, ale také vlády členských států, které mohou postavení mladých na trhu práce významně ovlivňovat prostřednictvím opatření politiky zaměstnanosti. Naléhavost situace si stále více uvědomují evropští komisaři i mnozí vládní politici, kteří spatřují v mladých lidech „klíč k síle a prosperitě Evropy“.

Závěry

Z provedených analýz vyplynulo zjištění některých faktorů, které výrazně ovlivňují nezaměstnanost mladých lidí a jejich postavení na trhu práce. Mezi hlavní negativně působící faktory patří chybějící pracovní praxe a pracovní návyky, nedostatečná

či nepatřičná kvalifikovanost, zapříčiněná nesouladem oborů nabízených systémem vzdělávání s obory poptávanými zaměstnavateli, a dále z těchto důvodů vyplývající neochota zaměstnavatelů zaměstnávat mladé, případně jim nabízet perspektivní, dlouhodobější pracovní úvazky. Zásadní vliv na tyto faktory má politika státu, která v rámci politiky zaměstnanosti může podporovat motivaci zaměstnavatelů zaměstnávat absolventy škol, dále může legislativně zvýhodňovat absolventy i ostatní mladé za účelem získání pracovní praxe nebo je ochraňovat např. před opakovaným zaměstnáváním na dobu určitou či jinak podporovat získání stabilního zaměstnání. Vlivným faktorem je také státní politika v oblasti školství, kde ovlivňuje klíčovou nabídku oborů spolu se systémem odborné výuky a praxe, které mohou lépe a pružněji reflektovat poptávku na trhu práce a využívat přitom užší spolupráci se zaměstnavateli. Nezaměstnanost mladých je rovněž ovlivňována možnostmi alternativního dalšího vzdělávání v perspektivních oborech pro mladé absolventy, kteří neúspěšně vstoupili na trh práce.

Z výsledků provedených analýz je patrné, jak poměrně malé prostředky jsou vládami vynakládány na APZ, přitom právě cílená opatření APZ, zaměřená především na mladé lidi, by mohla do budoucna ušetřit značné prostředky vynakládané na PPZ, představující v současnosti v EU v průměru okolo tří čtvrtin veškerých výdajů na politiku zaměstnanosti. Komparací výsledků analýz údajů vybraných čtyř zemí vyplynulo, že nejvíce prostředků celkově na APZ v procentech HDP vynakládá dlouhodobě Švédsko, oproti ČR a Slovensku až pětkrát více, což mohlo být také důvodem rychlejšího nástupu poklesu nezaměstnanosti mladých ve Švédsku v období hospodářského oživení po roce 2009.

Další zjištění vyplynulo z výsledků analýz zaměřenosti APZ na řešení problematiky mladých lidí. Jako příkladný a efektivní byl shledán přístup politiky zaměstnanosti Německa, které v roce 2013 vydávalo z vybrané čtveřice zemí nejvíce prostředků v rámci APZ na jednoho nezaměstnaného mladého, a zároveň tato země dosahuje dlouhodobě i nejvyššího procenta evidovaných účastníků opatření APZ ze skupiny mladých. Současně, nejspíše právě z těchto důvodů, vykazuje Německo dlouhodobě nejnížší míru nezaměstnanosti této sociální skupiny ze všech členských zemí (spolu s Rakouskem), navíc s vytrvale klesajícím trendem. Cílená politika zaměstnanosti zde tedy přináší výsledky.

Ve srovnání s ostatními členskými státy EU vykazuje ČR dlouhodobě poměrně nízkou celkovou nezaměstnanost, avšak míra nezaměstnanosti mladých byla v posledních letech

i přes započatý sestupný trend stále více než dvaapůlkrát vyšší než celková bez rozdílu věku. V souladu s faktory ovlivňujícími nezaměstnanost mladých a jejich postavení na trhu práce by se měla opatření APZ v ČR více zaměřovat zejména na problematický přechod mladých z procesu vzdělávání do zaměstnání a podporovat získání prvního zaměstnání pro absolventy či zvýšení jejich zaměstnatelnosti zajištěním pracovní praxe. Vedle nedostatečné motivace zaměstnavatelů zaměstnávat absolventy spočívají důvody zvýšeného ohrožení mladých lidí nezaměstnaností v ČR také v nesouladu nabízené dosažené kvalifikace mladých s poptávkou na trhu práce, což bývá zapříčiněno často neodpovídající nabídkou oborů ze strany školství nebo chybějící spoluprací škol se současnými zaměstnavateli v oblasti praktické výuky. Školský systém by měl tedy rychleji reflektovat poptávku trhu práce a spolupracovat přitom se zaměstnavateli. Velmi prospěšné by v tomto ohledu také mohlo být zavedení systému duálního školství po vzoru Německa.

APZ v ČR se jeví na základě komparace souvisejících ukazatelů a výsledků analýz jako podfinancovaná. Jako velmi důležité až téměř klíčové z hlediska řešení problematiky mladých se ukázalo využívání podpůrného financování z ESF, prostřednictvím kterého jsou v posledních letech realizovány četné projekty v ČR i v regionu NUTS 2 Jihozápad. Na regionální úrovni současně realizuje prospěšná opatření v oblasti vzdělávání Plzeňský kraj, který v zájmu přizpůsobování školství poptávce po kvalifikacích na trhu práce navázal v roce 2014 perspektivní spoluprací se zaměstnavateli Plzeňského kraje. Bylo by velmi přínosné tuto spoluprací prohlubovat a rozvíjet i do budoucna.

V aktuálním programovacím období by měl být státní politikou zaměstnanosti kladen důraz na propagaci čerpání prostředků z operačních programů, zejména prostřednictvím projektů, dosud nepřiliš častých, speciálně zaměřených na podporu mladých. Při tvorbě těchto projektů by bylo vhodné se zaměřit především opět na podporu přechodu mladých ze vzdělávání do zaměstnání, např. podporu realizace praxí a zapracování, dále také na začleňování nezaměstnaných mladých do trhu práce. Současně se zde nabízí inspirace přístupy osvědčenými v zahraničí, např. ve Švédsku inovativním přístupem, založeným na týmovém učení ve spoluprací se zaměstnavateli, programy založenými na metodách osobního rozvoje pod vedením specializovaných trenérů či programy zaměřenými na mladé nezaměstnané s nízkou kvalifikací a po předčasném ukončení studia. Dále by mělo být více propagováno využívání podpůrných evropských programů pro mladé v rámci EaSI (programu pro zaměstnanost a inovace).

Použité zdroje

- [1] BUCHTOVÁ, B., *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha, Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-9006-8.
- [2] JÍROVÁ, H., *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Ediční oddělení VŠE Praha, 1999. ISBN 80-7079-635-9.
- [3] KEMMERLING, A., BRUTTEL, O., *New Politics in German Labour Market Policy? The Implications of the Recent Hartz Reforms for the German Welfare States*. Berlin Wissenschaftszentrum, Berlin, 2005. ISSN Nr. 1011-9523.
- [4] KOLIBOVÁ, H., KUBICOVÁ, A., *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Karviná, OPF SU, 2005. ISBN 80-7248-321-8.
- [5] LIEBERT, N., *Employment Policy in Times of Crisis (From a Job-Rich Recovery to Sustainable Structural Change)*, 2010. ISBN 978-3-86872-351-8. [online] 2010, [cit. 2015-08-28] Dostupné: <http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/07286.pdf>.
- [6] MAREŠ, P., *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha, Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3.
- [7] McQUAID, R. W., LINDSAY, C., *The concept of employability*. Urban Studies, vol. 42, 2005, No. 2, s. 197-219. ISSN 1360-063X.
- [8] NIESEL, K., BRAND, J., *Sozialgesetzbuch Arbeitsförderung (SGB III). Kommentar. 5. Auflage*. Verlag C. H. Beck, München 2010. ISBN 3406529259.
- [9] VÁCLAVÍKOVÁ, A., KOLIBOVÁ, H., KUBICOVÁ, A. *Problematika trhu práce a politika zaměstnanosti*. 1. vydání. Opava, Optys, 2009. ISBN 978-80-85819-76-2.
- [10] WINKLER, J., WILDMANNOVÁ, M., *Evropské pracovní trhy a průmyslové vztahy*. vyd. 1. Praha, Computer Press, 1999. ISBN 80-7226-195-9.
- [11] Český statistický úřad (ČSÚ), <https://www.czso.cz/csu/czso/statistiky>
- [12] Eurostat, Evropská komise, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- [13] Evropský sociální fond, Evropská komise, http://ec.europa.eu/index_cs.htm
- [14] Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), obecně prospěšná instituce v SRN, <http://www.fes.de/de/>
- [15] International Labour Organization (ILO), <http://www.ilo.org>
- [16] Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, integrovaný portál, <http://portal.mpsv.cz/sz>
- [17] Plzeňský kraj, <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/kategorie/plzensky-kraj>